

การพัฒนาโครงข่ายพื้นที่สีเขียวในกรุงเทพมหานคร

ภาวิณี อินชมภู

ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ipavinee@yahoo.com

สีบลลิรี ศรีธัญรัตน์

ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

suebsiri@hotmail.com

บทคัดย่อ

กรุงเทพมหานครมีประชากรเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและเกิดปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมหลายประการจากการขยายตัวของเมืองไปในทิศทางต่างๆ ทำให้พื้นที่สีเขียวประเภทต่างๆ ลดลง และมีปัญหาเกี่ยวเนื่องกับการเดินทาง สภาพอากาศ การระบายน้ำ ซึ่งส่งผลต่อสุขภาพของประชากรที่อยู่อาศัยใช้ชีวิตในกรุงเทพมหานคร สำนักผังเมืองกรุงเทพมหานครจึงทำการศึกษาเพื่อจัดทำผังแม่บทโครงข่ายพื้นที่สีเขียวในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อหาทางเพิ่มพื้นที่สีเขียวและเชื่อมพื้นที่สีเขียวที่มีอยู่เพื่อบรรเทาปัญหาสิ่งแวดล้อมและมลภาวะของเมือง

ขั้นตอนการศึกษาประกอบด้วย การศึกษานโยบายและความคิดในการพัฒนา การเก็บข้อมูลพื้นฐานและการวิเคราะห์พื้นที่ที่มีศักยภาพในการทำโครงข่าย การจัดทำผังแม่บทและแผนพัฒนา การจัดทำประชาพิจารณ์ และสรุปผลเป็นผังแม่บทโครงข่ายพื้นที่สีเขียวในเขตกรุงเทพมหานคร มาตรการทางผังเมือง และแนวทางการส่งเสริมพื้นที่สีเขียว เพื่อนำไปสู่แผนยุทธศาสตร์ภาคปฏิบัติในการพัฒนาโครงข่ายพื้นที่สีเขียวในกรุงเทพมหานคร แนวทางการเพิ่มศักยภาพพื้นที่สีเขียวเดิม นำไปสู่การเสนอแนะการเชื่อมโยงองค์ประกอบสีเขียวหลัก 3 องค์ประกอบหลัก คือ พื้นที่สวนสาธารณะ พื้นที่ว่างสีเขียว ถนน และคลองในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครเข้าด้วยกัน

คำสำคัญ: โครงข่ายพื้นที่สีเขียว พื้นที่สีเขียว โครงสร้างพื้นฐาน

Developing Green Network for Bangkok Metropolitan Area

Pavinee Inchompoo

*Department of Landscape Architecture, Faculty of Architecture, Chulalongkorn University
ipavinee@yahoo.com*

Suebsiri Srithanyarat

*Department of Landscape Architecture, Faculty of Architecture, Chulalongkorn University
suebsiri@hotmail.com*

Abstract

A city's Green Network serves multiple functions such as recreational areas, ecological balances, resilient and disaster protection area, green infrastructure and etc. Thus, the idea of developing a city's green network has been implemented in several cities for a long time. Bangkok Metropolitan Area (BMA) has encountered the problems of the increase in population and land use density, environmental degradation, and the decrease in green areas. As a result, Department of City Planning, BMA, plans to improve the quality of life in Bangkok by developing the city's green network. The objectives of this research are 1) to identify the potential areas, and 2) to propose implementation strategies for Bangkok's green network. The study finds out that there are three key components in developing Bangkok's green network which as city's potential green areas and public parks, streets and canals. The methods of study are reviewing Bangkok's policies and green network concepts, collecting basic data of the potential areas of all key components, developing Bangkok's Green Network Master Plan and development strategies, conducting public hearing, revising the master plan and concluding the suggestions and strategies to develop Bangkok's green network for implementation.

Keywords: Green Network, Open space, Infrastructure

บทนำ

กรุงเทพมหานครเป็นเมืองใหญ่ที่มีการขยายและเพิ่มความหนาแน่นขึ้นอย่างต่อเนื่องจากการเพิ่มขึ้นของประชากรและการเติบโตทางเศรษฐกิจ มีการก่อสร้างที่

อยู่อาศัยและอาคารจำนวนมาก ทำให้พื้นที่สิ่งปลูกสร้างเพิ่มมากขึ้น พื้นที่โล่งว่างและพื้นที่สีเขียวในเมืองลดลง ทำให้เสียความสมดุลทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานครจึงประสบปัญหาต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน อาทิ ความหนาแน่น

ประชากรมากขึ้น ที่อยู่อาศัยขนาดเล็กกลางเขตพื้นที่สีเขียว ส่วนตัวเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจกลางแจ้งกลายเป็นผู้ด้อยโอกาสขาดคุณภาพชีวิตที่ดี ปัญหามลภาวะทางอากาศ อุณหภูมิในเมืองที่สูงขึ้น จึงจำเป็นต้องกำหนดแนวทางการบรรเทาปัญหาที่กำลังเกิดขึ้น บทความชิ้นนี้เป็นผลของการศึกษาเพื่อทำผังแม่บทโครงข่ายพื้นที่สีเขียวในเขตกรุงเทพมหานคร ที่ได้เสนอต่อ สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร เพื่อหาแนวทางในการเพิ่มพื้นที่สีเขียว และสร้างการเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่สีเขียวที่มีอยู่ พื้นฟูปรับปรุงความสมดุลของระบบนิเวศ ลดปัญหาสภาพแวดล้อมแออัด มลภาวะและอากาศเป็นพิษ สร้างสุนทรียภาพความร่มรื่นให้แก่เมือง รวมทั้งส่งเสริมการทำงานของระบบสาธารณูปโภค เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรกรุงเทพฯ ให้ดียิ่งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์หลัก 4 ประการ คือ

1. เพื่อจัดทำผังแม่บทโครงข่ายพื้นที่สีเขียวในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยศึกษาสำรวจพื้นที่โล่งว่างและพื้นที่สีเขียวในเมือง โครงการสาธารณูปโภคที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นโครงข่ายพื้นที่สีเขียว เช่น ถนน คลอง เป็นต้น ที่สอดคล้องกับสถานะเศรษฐกิจและสังคมและทิศทางการพัฒนาของเมือง
2. เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการ มาตรการและข้อเสนอแนวทางการส่งเสริมปรับปรุงภูมิทัศน์ตามผังแม่บท
3. เพื่อการจัดทำแผนการบริหารจัดการตามผังแม่บท
4. เพื่อเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

วิธีการศึกษา

1. การศึกษานโยบายและความคิดในการพัฒนา ขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาแผนงาน นโยบาย ข้อเสนอและแผนพัฒนาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานคร รวมถึงศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นและเกี่ยวข้อง อาทิ ด้านเศรษฐกิจ สังคม

ประชากร และวัฒนธรรมชุมชน และการศึกษา ทบทวนวรรณกรรมแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่สีเขียว และกรณีศึกษาจากเมืองในต่างประเทศ

2. การเก็บข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ที่มีศักยภาพในการทำโครงข่าย โดยเป็นการสำรวจข้อมูลที่เกี่ยวข้องทั้งด้านกายภาพ การใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อจัดหาพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นโครงข่ายพื้นที่สีเขียว
3. การวิเคราะห์และจัดทำผังแม่บทและแผนพัฒนา
4. การจัดทำประชาพิจารณ์ เพื่อจัดให้มีกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน องค์กรเอกชน ผู้ประกอบการ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดทำผังแม่บทโครงข่ายการพัฒนาพื้นที่สีเขียว
5. สรุปข้อเสนอแนะ มาตรการทางผังเมือง และแนวทางการส่งเสริมพื้นที่สีเขียว เพื่อนำไปสู่แผนยุทธศาสตร์ภาคปฏิบัติในการพัฒนาโครงข่ายพื้นที่สีเขียวในกรุงเทพมหานคร

พื้นที่สีเขียวและแนวคิดโครงข่ายพื้นที่สีเขียว (Green Network)

พื้นที่สีเขียวมีความหมายและการจำแนกได้หลายประเภท ขึ้นอยู่กับหน่วยงานและประเด็นการพัฒนา ในที่นี้พื้นที่สีเขียวหมายถึง พื้นที่กลางแจ้งหรือกึ่งกลางแจ้งที่มีขอบเขตที่ดินทั้งหมดหรือบางส่วนปกคลุมด้วยพืชพันธุ์ที่ถูกปลูกบนดิน เป็นพื้นที่ที่เอื้อให้เกิดการซึมน้ำได้ มีการคาดผิวน้อยหรือไม่มีการคาดผิวด้วยยางหรือคอนกรีต¹ ในขณะที่โครงข่ายสีเขียวหมายถึง ระบบการเชื่อมต่อพื้นที่สีเขียวหลากหลายประเภทเข้าด้วยกันเพื่อเป็นโครงสร้างพื้นฐานของเมือง ส่วนบทบาทโครงข่ายพื้นที่สีเขียวในเมืองนั้นมีหน้าที่หลายประการ คือ เป็นพื้นที่นันทนาการและพักผ่อนหย่อนใจ เป็นพื้นที่สร้างสมดุลทางระบบนิเวศให้กับเมือง เป็นพื้นที่รองรับและป้องกันภัยพิบัติทางธรรมชาติ

¹ ปุณยณัฐ รุธิโก, “ความยั่งยืนในการจัดการพื้นที่สีเขียวในเขตเมือง” วารสารสุทธิปริทัศน์ 27, 84 (ตุลาคม-ธันวาคม 2556) : 60, สืบค้น 14 กุมภาพันธ์ 2559, <http://www.dpu.ac.th/dpurc/assets/uploads/magazine/Luk0h8ijh34w80sgo.pdf>.

ด้วยอรรถประโยชน์ของพื้นที่สีเขียวจึงมีแนวคิดพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเมืองมาอย่างยาวนานตั้งแต่ปลายสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 19 Frederick Law Olmsted ได้เสนอการวางแนวคิดโครงข่ายสีเขียวเพื่อประสานพื้นที่สีเขียวทั้งหมดในเมืองให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยมีหลักการดังนี้

- ลำดับค้ำยกของพื้นที่สีเขียว พื้นที่สีเขียวในเมืองมีขนาดและองค์ประกอบในแต่ละแห่งแตกต่างกันไปตามบริบทของพื้นที่ เช่น สภาพภูมิประเทศ สิ่งแวดล้อม และการใช้ประโยชน์พื้นที่โดยรอบ ตั้งแต่พื้นที่สีเขียวระดับลแวกบ้าน ย่าน เมือง ไปจนถึงระดับมหานคร
- การเชื่อมโยงสวนสาธารณะด้วยเส้นทางสีเขียว (Park and Parkway) พื้นที่สีเขียวต่างๆ ในเมืองควรมีการเชื่อมโยงกันเป็นโครงข่ายที่มีประสิทธิภาพโดยไม่ต้องใช้เส้นทางปกติที่ใช้สำหรับยานพาหนะแบบมีเครื่องยนต์ เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงพื้นที่สีเขียวได้โดยไม่ต้องเผชิญกับมลภาวะ ในลักษณะทางเดินเท้าและยานพาหนะที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจทุกลำดับค้ำยกได้อย่างสะดวก

โดย Frederick Law Olmsted ได้มีการนำแนวคิดไปทดลองกับโครงการ Emerald Necklace ในเมืองบอสตัน ประเทศสหรัฐอเมริกา²

เมื่อนำแนวความคิดนี้มาประยุกต์ในการศึกษาแนวคิดการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการพัฒนาพื้นที่สาธารณะของกรุงเทพมหานคร ได้มีการกำหนดขึ้นว่าแนวทางการพัฒนาที่ดินเพื่อให้เกิดพื้นที่สีเขียวผ่านองค์ประกอบ ดังนี้

- ผังการใช้ประโยชน์ที่ดินในผังเมืองรวม มีการกำหนด

ควบคุมความหนาแน่นผ่านสัดส่วนพื้นที่อาคารต่อพื้นที่แปลงที่ดินรวม (Floor Area Ratio - F.A.R.) และสัดส่วนพื้นที่โล่งว่างต่อพื้นที่อาคารรวม (Open Space Ratio - O.S.R.) หรือสัดส่วนพื้นที่โล่งว่างต่อพื้นที่แปลงที่ดินรวม (Building Coverage Ratio - B.C.R.)

- ผังโครงข่ายคมนาคมขนส่ง กล่าวถึงเส้นทางคมนาคมขนส่งประเภทต่างๆ เป็นตัวกำหนดระดับความสามารถในการเข้าถึงพื้นที่และการเชื่อมโยงพื้นที่อื่นๆ ของเมือง
- ผังที่โล่งว่าง กล่าวถึงพื้นที่โล่งว่างประเภทต่างๆ ซึ่งพื้นที่สีเขียวจะถูกระบุไว้ในผังนี้ โดยมีเป้าหมายเพื่อเป็นพื้นที่สาธารณะเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจที่สงวนรักษาเพื่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม พื้นที่เว้นว่าง พื้นที่กันชนและพื้นที่รองรับภัยพิบัติทั้งในปัจจุบันและอนาคต

กรุงเทพมหานครประกาศใช้ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร (ปรับปรุงครั้งที่ 3) พ.ศ. 2556 ซึ่งผังนี้ให้ความสำคัญกับพื้นที่สีเขียวทั้งประเภทสาธารณะและในแปลงที่ดินของเอกชน และได้มีมาตรการส่งเสริมให้ภาคเอกชนเพิ่มพื้นที่สีเขียวตามพื้นที่อาคารที่สร้างเพิ่มขึ้น โดยใช้ F.A.R. ควบคู่กับ O.S.R. และสร้างแรงจูงใจให้เพิ่มพื้นที่สีเขียวที่สามารถชดเชยน้ำได้ ด้วยการให้ Bonus เพิ่มขึ้นอีกไม่เกิน 20% ของ F.A.R.³

สำหรับพื้นที่สีเขียวสาธารณะตามมาตรฐานขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization - WHO) กำหนดไว้ 9 ตารางเมตรต่อคน⁴ ซึ่งใน พ.ศ. 2559 กรุงเทพมหานครมีพื้นที่สีเขียวสาธารณะอยู่ 6.06 ตารางเมตรต่อคน เมื่อเทียบกับประชากรของกรุงเทพมหานคร

² Emerald Necklace Conservancy, "Frederick Law Olmsted", <http://www.emeraldnecklace.org/park-overview/frederick-law-olmsted/>.

³ "กฎกระทรวงให้บังคับผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2556" (2556,ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 130 ตอนที่ 41 ก.

⁴ Mark Sorensen et.al.(1997), "Good Practicesfor Urban Greening.," Accessed February 14, 2016, <http://www.iadb.org/document.cfm?id=1441395>.

ตามสถิติสำนักทะเบียนราษฎรในปี พ.ศ. 2559 เท่ากับ 5,692,284 คน ไม่นับรวมประชากรแฝงและนักท่องเที่ยว (พื้นที่สีเขียวสาธารณะ 7,275 แห่ง ขนาดพื้นที่สีเขียวสาธารณะรวมเท่ากับ 34,470,731.12 ตารางเมตร)^{5 6 7} และในอีก 10 ปี ในปี พ.ศ. 2567 กรุงเทพฯจะมีประชากร 8,934,200 คน⁸ จะเห็นว่า ประชากรที่เพิ่มมากขึ้นจะนำไปสู่ความต้องการการรองรับของระบบพื้นฐานที่มากยิ่งขึ้นด้วย ซึ่งจะทำให้สัดส่วนพื้นที่สีเขียวสาธารณะต่อจำนวนประชากรลดลงไปอีก แต่เมื่อพิจารณาจากภาพถ่ายทางอากาศแล้วพบว่ากรุงเทพฯมีพื้นที่สีเขียวอยู่มาก แต่พื้นที่สีเขียวเหล่านั้นไม่ใช่พื้นที่สาธารณะ ดังนั้นแนวทางในการพัฒนาและเพิ่มพื้นที่สีเขียวจึงต้องจัดหาพื้นที่จากภาคเอกชนหรือพื้นที่ของภาครัฐในส่วนราชการ

แนวคิดนิเวศวิทยาเมือง (Urban Ecology) กล่าวถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ในระบบเมือง ระบบรองรับการใช้ชีวิตในเมือง เช่น ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ วัฒนธรรม รูปแบบการดำรงชีวิตของคนในเมือง การมีทรัพยากรทางธรรมชาติที่จะรองรับการใช้งานที่เกิดขึ้นเพื่อให้เกิดความสมดุลทางนิเวศ เช่น พื้นที่รองรับน้ำ เป็นต้น^{9 10} ปัจจุบันการศึกษาเรื่องพื้นที่สีเขียวมุ่งเน้นมองพื้นที่สีเขียวในฐานะองค์ประกอบพื้นฐานของเมือง

(green infrastructure) เพื่อลดขนาดพื้นที่รองรับระบบเมืองภายนอก เพื่อให้พื้นที่สีเขียวที่พัฒนาสร้างประโยชน์ด้านต่างๆ ที่จะลดภาระทางสิ่งแวดล้อมของพื้นที่โดยรอบ โดยคุณค่าที่พื้นที่สีเขียวเหล่านี้ควรมี¹¹ ได้แก่

- ความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อสร้างความยืดหยุ่นให้ระบบนิเวศ
- การกระจายตัวของพื้นที่สีเขียวควรกระจายทั่วถึงในทุกเขตพื้นที่เพื่อการใช้งานในเชิงยุทธศาสตร์ เช่น การอพยพหรือ การรวมพล
- ขนาดและรูปร่างพื้นที่สีเขียวควรมีก่อนที่เป็นการขนาดใหญ่ตามสมควรที่จะเอื้อให้เกิดระบบนิเวศที่สมบูรณ์ได้
- พื้นที่สีเขียวควรเชื่อมต่อกัน
- พื้นที่สีเขียวควรอยู่ได้ด้วยตัวเอง มีการดูแลรักษาที่น้อย และมีพื้นที่ลาดเข้มน้อยเพื่อให้น้ำซึมผ่านได้ ลดภาระการระบายน้ำ และเพิ่มปริมาณน้ำใต้ดิน

และจากการศึกษาถึงแนวคิดในการใช้พืชพันธุ์และการจัดการพื้นที่สีเขียวในเมืองยังมีข้อสรุปเพิ่มเติม ดังนี้

⁵ สำนักสิ่งแวดล้อม และสำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล (กรุงเทพมหานคร), “พื้นที่สีเขียวเพื่อสภาพแวดล้อมที่ดีของกทม. แสดงจำนวนพื้นที่สวนสาธารณะปัจจุบันของกรุงเทพมหานคร 7 ประเภท.” สืบค้น 14 กุมภาพันธ์ 2559, http://203.155.220.118/green-parks-admin/reports/report8.php?park_year=2558.

⁶ สำนักสิ่งแวดล้อม และสำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล (กรุงเทพมหานคร), “รายงานสวนสาธารณะหลักของกรุงเทพมหานคร.” สืบค้น 14 กุมภาพันธ์ 2559, http://203.155.220.118/green-parks-admin/report_year/parks/print5401_new.php.

⁷ สำนักสิ่งแวดล้อม และสำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล (กรุงเทพมหานคร), “พื้นที่สีเขียวเพื่อสภาพแวดล้อมที่ดีของกทม. แสดงจำนวนพื้นที่สีเขียว 9 ประเภท (กรุงเทพมหานคร).” สืบค้น 14 กุมภาพันธ์ 2559, http://203.155.220.118/green-parks-admin/reports/report17.php?park_year=2558.

⁸ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, “การคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ.2553-2583”, สืบค้น 14 กุมภาพันธ์ 2554, <http://social.nesdb.go.th/social/Portals/0/Documents/%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%84%E0%B8%B2%E0%B8%94%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%A1%E0%B8%B2%E0%B8%93%20e-book.pdf>.

⁹ Urban Ecology AustraliaInc, “What is an Ecocity”, Accessed December 12, 2016, <http://www.urbanecology.org.au/ecocities/what-is-an-ecocity/>.

¹⁰ The Baltimore Ecosystem Study, “Urban Ecology”, Accessed January 7, 2017, <http://besurbanlexicon.blogspot.com/2013/03/urban-ecology.html>.

¹¹ Environmental Protection Agency, “What is Green Infrastructure?”, Accessed January 7, 2017, <https://www.epa.gov/green-infrastructure/what-green-infrastructure>.

- การมีการเก็บรักษาไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ในเมืองและการมุ่งเน้นเพิ่มจำนวนไม้ยืนต้นในพื้นที่สีเขียว
- การเลือกใช้ไม้พื้นถิ่นเพื่อความยั่งยืนและการดูแลรักษาในระยะยาว
- การใช้พื้นที่สีเขียวเพื่อการจัดการน้ำ

การสำรวจเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์

การศึกษาพื้นที่ทางกายภาพได้แบ่งการศึกษาพื้นที่กรุงเทพฯ ตามเขตการปกครองทั้ง 50 เขต และแบ่งประเภทพื้นที่สีเขียวสาธารณะตามการแยกประเภทพื้นที่สีเขียวของแผนผังแสดงที่โล่งท้ายกฎกระทรวง ให้ใช้บังคับผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2556 เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลเริ่มต้นสำหรับการวิเคราะห์พื้นที่สีเขียวปัจจุบันและนโยบายเกี่ยวข้องกับพื้นที่สีเขียวที่อยู่ระหว่างดำเนินการ ซึ่งแบ่งเป็น 3 องค์ประกอบคือ พื้นที่สีเขียว (ล.1) เส้นทางสีเขียว (ล.2) และคลองสีเขียว (ล.3)

การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์พื้นที่สีเขียว (ล.1)

คณะผู้ศึกษาได้ศึกษาแบ่งประเภทพื้นที่สีเขียวเป็น 4 ประเภทดังนี้

- ล.1.1 พื้นที่สีเขียวในรูปแบบสวนสาธารณะ กรุงเทพมหานคร
- ล.1.2 พื้นที่โล่งของหน่วยงานของรัฐเพื่อการนันทนาการสาธารณะหรือกึ่งสาธารณะ
- ล.1.3 พื้นที่โล่งภายในพื้นที่ของหน่วยงานเอกชนและองค์กรอิสระที่เปิดให้ประชาชนเข้าใช้
- ล.1.4 พื้นที่สีเขียวเพื่อเน้นการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

มีการเก็บข้อมูลพื้นที่แต่ละประเภทเพื่อประเมินศักยภาพและคุณค่าเพื่อใช้ในการพัฒนาโครงข่ายเชื่อมต่อพื้นที่สีเขียว โดยปัจจัยที่พิจารณาคือ

- ด้านการใช้งาน 4 ด้านคือ การเป็นพื้นที่นันทนาการ การเป็นพื้นที่รับน้ำ มีพื้นที่ลานหรือสนามกีฬาเป็นองค์ประกอบ และเป็นพื้นที่เพื่อการรักษาสภาพแวดล้อม
- ขนาด แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ สวนระดับเมืองหรือเฉพาะทาง สวนระดับย่าน สวนระดับชุมชน
- ความสำคัญทางประวัติศาสตร์

คะแนนที่ได้จากการประเมินนำมาจัดลำดับศักยภาพ และความสำคัญของพื้นที่ในการพัฒนา โดยพื้นที่ที่มีคุณค่าสูงคือ พื้นที่ที่มีคะแนนในด้านการใช้งานหลากหลายสูง ขนาดรองรับระดับเมืองและมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์สูง พื้นที่ที่มีคุณค่าปานกลางคือ พื้นที่ที่มีคะแนนในด้านความหลากหลายในการใช้งานระดับกลาง ขนาดรองรับระดับย่าน มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ พื้นที่ที่มีคุณค่าในระดับต่ำคือ พื้นที่ที่มีหลากหลายในการใช้งานน้อย ขนาดรองรับเล็ก โดยพบว่าจากพื้นที่สีเขียวสาธารณะและกึ่งสาธารณะ (ล.1.1 และ ล.1.2) จำนวนทั้งหมด 89 พื้นที่ ในกรุงเทพมหานคร มี 16 พื้นที่ ที่มีคุณค่าสูง คิดเป็น 18% มีพื้นที่ 50 พื้นที่ ที่มีคุณค่าปานกลาง คิดเป็น 56% และมีพื้นที่ 23 พื้นที่ ที่มีคุณค่าในระดับต่ำ คิดเป็น 26% ซึ่งพื้นที่เหล่านี้สามารถพัฒนาปรับปรุงในด้านการใช้งานเพื่อให้เกิดศักยภาพที่สูงขึ้นได้โดยพิจารณาเชื่อมต่อพื้นที่สีเขียวที่มีศักยภาพสูงเข้ากับโครงข่ายในระยะแรก พื้นที่สีเขียวศักยภาพปานกลางพัฒนาและเชื่อมต่อกับโครงข่ายในระยะที่ 2 และพิจารณาพัฒนาพื้นที่สีเขียวที่มีศักยภาพต่ำให้สามารถใช้งานได้อย่างหลากหลายมากขึ้นและเชื่อมต่อกับโครงข่ายพื้นที่สีเขียวในระยะสุดท้าย

ความเร่งด่วนในการจัดหาพื้นที่สีเขียวในเขตต่างๆ วิเคราะห์จากขนาดพื้นที่สีเขียวในเขตโดยแบ่งพื้นที่สีเขียวออกเป็นสองกลุ่ม คือ กลุ่ม ล.1.1 และ ล.1.2 พิจารณาขนาดและรัศมีบริการ และกลุ่ม ล.1.3 และ ล.1.4 พิจารณาขนาด เทียบกับจำนวนประชากรในเขตนั้นๆ โดยมีเป้าหมายให้แต่ละเขตมีพื้นที่สีเขียวประเภท ล.1.1 และ ล.1.2 บริการครอบคลุมและพื้นที่สีเขียวรวมไม่น้อยกว่า 6 ตร.ม.ต่อประชากร 1 คนในทุกเขต หากเขตใดไม่

- 2) การบริการโครงสร้างพื้นฐานสีเขียว (Green Infrastructure Service) คือ การส่งเสริมให้มีการพิจารณานำพื้นที่โครงสร้างพื้นฐานต่างๆ มาเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่โครงข่ายและพัฒนาระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ระบบระบายน้ำเชิงชีวภาพ เทคโนโลยีพลังงานสะอาด เป็นต้น
- 3) ประโยชน์ทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Benefit) การพัฒนาโครงข่ายพื้นที่สีเขียวควรเน้นการลดมลภาวะทางน้ำและทางอากาศ ส่งเสริมให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพ ลดปัญหาเกาะความร้อน เพิ่มสภาวะน่าสบายในการใช้ทางเท้าในเมือง
- 4) ความงามดึงดูดของเมือง (Urban Attractiveness) การพัฒนาให้พื้นที่โครงข่ายเกิดความงามความสดชื่นจากพืชพันธุ์ตามถนนและเส้นทาง ปรับสภาวะให้ผู้เดินทางในเมืองมีสุขภาวะที่ดี
- 5) ความเป็นไปได้ (Possibility) ความเป็นไปได้ในเชิงกายภาพ สิ่งแวดล้อม การเงิน กฎหมาย สังคมและเทคโนโลยีเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องพิจารณา และเพื่อแก้ปัญหาในเรื่องความเป็นไปได้ในเรื่องระบบบริหารที่ทับซ้อน ขาดผู้ควบคุมทิศทางการพัฒนาของแต่ละหน่วยงาน การไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย หรือกฎหมายที่มีอยู่ไม่เอื้อและส่งเสริมการพัฒนาโครงข่ายสีเขียว
- 6) การอนุรักษ์วัฒนธรรม (Cultural Preservation) ในพื้นที่อนุรักษ์ต้องมีการพิจารณาออกแบบรายละเอียดให้สอดคล้องผสมผสาน หรือส่งเสริมเอกลักษณ์วัฒนธรรม
- 7) การมีส่วนร่วมของภาคเอกชน (Private Sector Corporation) ส่งเสริมให้ภาคเอกชนเข้ามามีบทบาท มีส่วนร่วมลงทุนในการพัฒนาโครงข่ายที่จะเกิดขึ้นในทั้งพื้นที่ของรัฐและเอกชน เพื่อแก้ปัญหาในเรื่องการขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนและพื้นที่เมืองมีมูลค่าสูง

ตารางที่ 1 กำหนดลำดับศักยภาพของสวนสาธารณะและบทบาทการพัฒนา

ประเภท	พื้นที่สีเขียวยั่งยืน	พื้นที่ลาดแข็ง	พื้นที่ซึมน้ำได้	สิ่งก่อสร้างปกคลุมผิวน้ำ
สวนระดับเมือง (ใหญ่กว่า 500 ไร่)	มากกว่าร้อยละ 80	ไม่เกินร้อยละ 20	ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 60	ไม่เกินร้อยละ 20
สวนระดับย่าน (125-500 ไร่)	มากกว่าร้อยละ 70	ไม่เกินร้อยละ 30	ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 50	ไม่เกินร้อยละ 30
สวนระดับชุมชน (25-125 ไร่)	มากกว่าร้อยละ 60	ไม่เกินร้อยละ 40	ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 40	ไม่เกินร้อยละ 40
สวนเลเวกบ้าน (5-25 ไร่)	มากกว่าร้อยละ 50	ไม่เกินร้อยละ 50	ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 30	ไม่เกินร้อยละ 60

หมายเหตุ พื้นที่สีเขียวยั่งยืน หมายถึง พื้นที่สีเขียวที่มีต้นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่เป็นองค์ประกอบหลักและได้รับการบำรุงรักษาให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

แนวคิดในการพัฒนาพื้นที่สีเขียวประเภทสวนสาธารณะ

เนื่องจากการหาพื้นที่สีเขียวขนาดใหญ่ในกรุงเทพมหานครทำได้ยาก จึงต้องมีข้อเสนอแนะในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในลักษณะอื่นๆ เช่น การขอใช้พื้นที่สีเขียวในสถานศึกษาและหน่วยราชการ การขอใช้พื้นที่สาธารณูปโภคที่

ยังมีการใช้งานไม่เต็มที่ เช่น พื้นที่ใต้ทางยกระดับ พื้นที่ของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจที่รอการพัฒนา เช่น ที่ดินบริเวณสถานีมีกะสัน ที่ดินบริเวณสถานีแม่น้ำ ที่ดินบริเวณสถานีบางซื่อ ที่ดินบริเวณสถานีหัวลำโพง หรือที่ดินในการครอบครองของการท่าเรือบริเวณคลองเตย และพัฒนาศักยภาพสวนสาธารณะแต่ละระดับให้ดียิ่งขึ้น (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 2 รายชื่อถนนตามแผนผังที่โล่งท้ายกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2556

1. ถนนวิภาวดีรังสิต	15. ถนนรามคำแหง	29. ถนนวิฑู
2. ถนนกาญจนาภิเษก ⁽¹⁻¹⁾	16. ถนนเสรีไทย	30. ถนนรัชดาภิเษก ⁽²⁻³⁾
3. ถนนแจ้งวัฒนะ	17. ถนนจรัญสนิทวงศ์	31. ถนนสาทรเหนือ
4. ถนนเชื่อมสัมพันธ์	18. ถนนฉลองกรุง	32. ถนนกรุงธนบุรี
5. ถนนรามอินทรา	19. ถนนพุทธมณฑลสาย 3	33. ถนนนราธิวาสราชนครินทร์
6. ทางพิเศษฉลองรัช (สายรามอินทรา-อโศก) และถนนประดิษฐ์มนูธรรม	20. ถนนกาญจนาภิเษก ⁽¹⁻²⁾	34. ถนนอ่อนนุช (ซอยสุขุมวิท 77)
7. ถนนนวมินทร์	21. ถนนราชพฤกษ์	35. ถนนเจริญราษฎร์
8. ถนนงามวงศ์วาน	22. ถนนสิรินธร	36. ถนนกัลปพฤกษ์
9. ถนนประเสริฐมนูกิจ	23. ถนนบรมราชชนนีและถนน สมเด็จพระปิ่นเกล้า	37. ถนนเพชรเกษม
10. ถนนรัชดาภิเษก ⁽²⁻¹⁾	24. ถนนราชวิถี	38. ถนนพระรามที่ 3
11. ถนนรัชดาภิเษก ⁽²⁻²⁾	25. ถนนอุทยาน	39. ถนนพระรามที่ 2
12. ถนนวงศ์สว่าง	26. ถนนศรีนครินทร์	40. ถนนสุขสวัสดิ์
13. ถนนสุวินทวงศ์	27. ถนนพระราม 9	
14. ถนนร่มเกล้า	28. ถนนเพชรพระราม	

แนวคิดในการพัฒนาถนนโครงข่ายสีเขียว

การพัฒนาพื้นที่สีเขียวริมถนนสายหลักจะเน้นการใช้ต้นไม้ใหญ่ให้ร่มเงาเพื่อให้เกิดความร่มรื่นและบรรยากาศที่ดีในการสัญจร จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกส่งเสริมการเดินเท้าและการใช้จักรยาน การจัดวางสิ่งอำนวยความสะดวกที่ไม่กีดขวางการสัญจร การนำเอาแนวคิดการออกแบบเพื่อคนทั้งมวล (Universal Design) มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบ และสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลรักษาพื้นที่ โดยพื้นที่ที่เสนอในแผนพัฒนาปรับปรุง ประกอบด้วยถนน 40 เส้น ที่ถูกกำหนดโดยบทบังคับท้ายกฎกระทรวง (ตารางที่ 2) และเมื่อพิจารณาใน

เรื่องการเชื่อมต่อเป็นโครงข่ายแล้ว จึงเสนอให้มีการเพิ่มถนนอีก 37 เส้น (ตารางที่ 3) รวมทั้งสิ้นเป็น 77 เส้น โดยแต่ละเส้นมีศักยภาพในการพัฒนาแตกต่างกัน

โดยกำหนดรูปแบบการพัฒนาไว้ 3 ลักษณะ (ล.2.1 ล.2.2 และ ล.2.3) ตามศักยภาพการพัฒนา และกำหนดรูปแบบการพัฒนาตามสภาพพื้นที่ ดังนี้

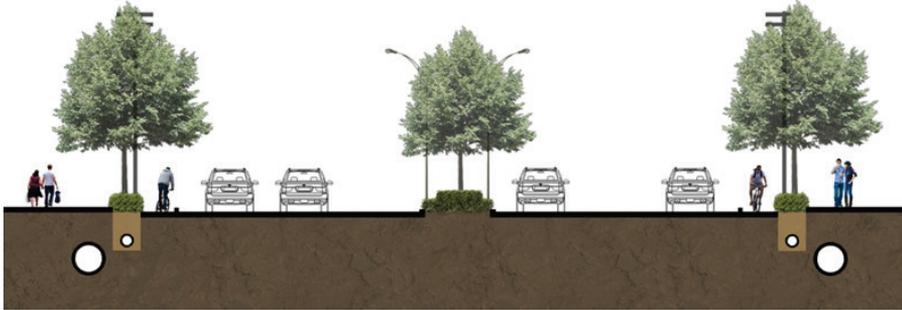
ล.2.1 การพัฒนาเส้นทางสีเขียวบนเส้นทางที่มีศักยภาพสูง เขตทางและทางเท้ากว้างสามารถพัฒนาทำทางจักรยานบนถนน ปลูกลงต้นไม้ตามแนวถนน มีพื้นที่ทำพื้นที่นั่งพักผ่อน (ภาพที่ 6)

ตารางที่ 3 รายชื่อถนนเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อจัดทำโครงข่ายพื้นที่สีเขียว

1. ถนนพระรามที่ 6	14. ถนนสุขุมวิท	27. ถนนร่วมพัฒนา
2. ถนนลาดพร้าว	15. ถนนเพชรบุรี	28. ถนนประชาสำราญ
3. ถนนราชวิถี	16. ถนนสุนทรโกษา	29. ถนนหทัยราษฎร์
4. ถนนกรุงเกษม	17. ถนนเอกมัย	30. ถนนสายไหม
5. ถนนอัษฎางค์	18. ถนนจันทน์	31. ถนนพหลโยธิน
6. ถนนหลานหลวง	19. ถนนอโศก	32. ถนนสุขาภิบาล 5
7. ถนนราชดำเนินกลาง	20. ถนนเอกชัย	33. ถนนวิชรพล
8. ถนนพรานนก	21. ถนนจอมทอง	34. ถนนประชาร่วมใจ
9. ถนนอรุณอมรินทร์	22. ถนนทวีวัฒนา	35. ถนนลำลูกกา
10. ถนนเพชรเกษม	23. ถนนบางบอน 3	36. ซอยอยู่วิทยา
11. ถนนสมเด็จพระเจ้าตากสิน	24. ถนนประชาอุทิศ	37. ถนนหลวงแพ่ง
12. ถนนพระรามที่ 4	25. ถนนสรรพยา	
13. ถนนราชดำริ	26. ถนนบางนา-ตราด	

ล.2.2 การพัฒนาเส้นทางสีเขียวบนเส้นทางที่มีศักยภาพปานกลาง มีเขตทางและทางเท้าที่กว้างไม่มากนัก อาจต้องพัฒนาทางเท้าและทางจักรยานร่วมกัน สามารถปลูกต้นไม้ตามแนวถนนหรือมีพื้นที่ทำพื้นที่หน่วยน้ำธรรมชาติ (ภาพที่ 7)

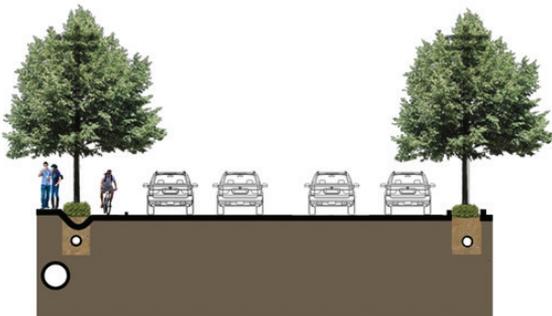
ล.2.3 การพัฒนาเส้นทางสีเขียวบนเส้นทางที่มีศักยภาพต่ำ มีถนนและเขตทางที่ไม่กว้าง การพัฒนาต้องพิจารณารายเส้นทางเพื่อหาความเป็นไปได้ อาจปลูกต้นไม้ตามแนวถนนหรือทำแนวพื้นที่หน่วยน้ำธรรมชาติได้เป็นระยะ (ภาพที่ 8)

ภาพที่ 6 ตัวอย่างรูปตัดการพัฒนาเส้นทางจักรยานในเส้นทางสีเขียวที่มีศักยภาพสูง

ภาพที่ 7 ตัวอย่างรูปตัดการพัฒนาเส้นทางจักรยานในเส้นทางสีเขียวที่มีศักยภาพปานกลาง

ภาพที่ 8 ตัวอย่างรูปตัดการพัฒนาเส้นทางจักรยานในเส้นทางสีเขียวที่มีศักยภาพต่ำ

แนวคิดในการพัฒนาคลองโครงข่ายสีเขียว

การพัฒนาพื้นที่สีเขียวริมคลองเน้นการใช้พื้นที่ริมน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชน มีการเข้าถึงที่สะดวกพัฒนาพื้นที่ให้มีความร่มรื่น ปลอดภัยนำเข้าไปใช้งาน ส่งเสริมการใช้พืชพันธุ์และวัสดุจากธรรมชาติในการป้องกันตลิ่งควบคู่กับผนังกันน้ำคอนกรีต การนำเอาแนวคิดการออกแบบเพื่อคนทั้งมวลมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบและสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลรักษาพื้นที่โดยพื้นที่ที่เสนอในแผนพัฒนาปรับปรุง ประกอบด้วย

คลอง 30 บริเวณ ที่ถูกกำหนดโดยบทบังคับท้ายกฎกระทรวง (ตารางที่ 4) และเมื่อพิจารณาในเรื่องการเชื่อมต่อเป็นโครงข่ายแล้ว จึงเสนอให้มีการเพิ่มคลองอีก 32 สาย (ตารางที่ 5) รวมทั้งสิ้นเป็น 62 สาย โดยแต่ละสายมีศักยภาพในการพัฒนาแตกต่างกัน โดยแบ่งคุณค่าและความเร่งด่วนในการพัฒนาไว้ 3 ระดับ (ล.3.1 ล.3.2 และ ล.3.3) ตามศักยภาพการพัฒนา และกำหนดรูปแบบการพัฒนาไว้ 4 ลักษณะพัฒนาตามลักษณะกายภาพของพื้นที่ดังนี้

ตารางที่ 4 รายชื่อคลองตามแผนผังแสดงที่โล่งท้ายกฎกระทรวง ให้ใช้บังคับผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2556

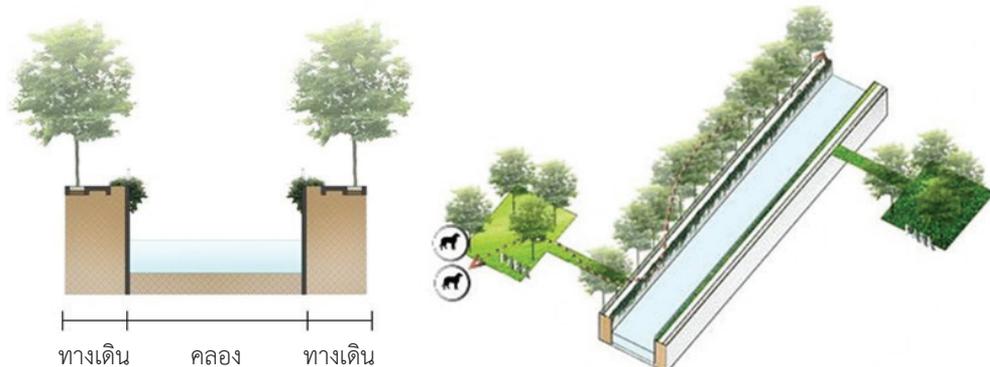
1. คลองเปรมประชากร	11. คลองบางกอกน้อย	22. คลองประเวศบุรีรมย์
2. คลองสอง คลองบางบัว คลองลาดพร้าว	12. คลองสามเสน	23. คลองภาษีเจริญ
	13. คลองชักพระ	24. คลองสนามชัย
3. คลองสามวา คลองสองต้นนุ่น	14. คลองผดุงกรุงเกษม	25. คลองวัดสิงห์
4. คลองบางเขน	15. คลองคูเมืองเดิม	26. คลองบางขุนเทียน คลองบางมด คลองรางแม่น้ำ
5. คลองแสนแสบ	16. คลองบางเชือกหนัง	
6. แม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันออก	17. คลองมอญ	
7. แม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันตก	18. คลองตัน	27. คลองดาวคะนอง
8. คลองมหาสวัสดิ์	19. คลองบางกอกใหญ่	28. คลองบางบอน
9. คลองทวีวัฒนา	20. คลองราชมนตรี	29. คลองบางนา
10. คลองบางซื่อ	21. คลองพระโขนง	30. คลองห้วยกระปิ้อ

ตารางที่ 5 รายชื่อคลองเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อจัดทำโครงข่ายพื้นที่สีเขียว

1. คลองสาทร	12. คลองหกวา	22. คลองตาแม่ฉันท
2. คลองลัดตะกม	13. คลองลำผักชี	23. คลองสอง
3. คลองลำนกแขวก	14. คลองบางระมาด	23. คลองครุ
4. คลองลาดจูงเท้า	15. คลองบางพรหม	24. คลองบางเตย
5. คลองหนองบอน	16. คลองพระยาสุเรนทร์	25. คลองลำพังพวย
6. คลองสี่	17. คลองสามตะวันตก	26. คลองทรงกระเทียม
7. คลองตันไทร	คลองสามตะวันออก	27. คลองช่อถนนตรี
8. คลองสี่ตะวันตก	18. คลองหัวตะเข้ คลองหนองจุกเท้า	28. คลองจั่น
คลองสี่ตะวันออก	19. คลองบางบัว	29. คลองกะจะ
9. คลองลำกอไผ่ คลองลำปลาทิว	20. คลองหัวหมาก	30. คลองกลั่นดิน
10. คลองแก้ว คลองตาเตี้ย	21. คลองรางซี้เหล็ก คลองรางโพธิ์	31. คลองทับช้าง คลองลาดบัวขาว
11. คลองบึงใหญ่	คลองเลนเปิน	32. คลองขุนราชพินิจใจ

1. การพัฒนาพื้นที่ริมคลองรูปแบบที่ 1 การพัฒนาเพื่อเชื่อมต่อสิ่งแวดล้อมบริเวณที่มีโครงสร้างเดิม พัฒนาโดยสร้างจุดเชื่อมต่อพื้นที่ธรรมชาติ เพิ่มไม้ยืนต้นใน

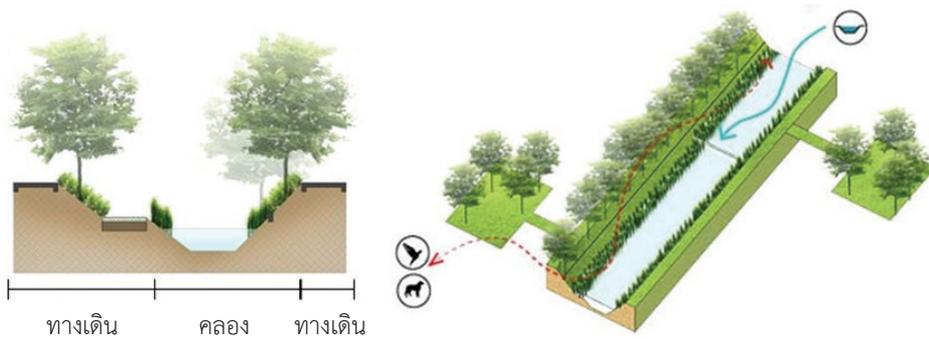
บริเวณที่ทำได้ เพิ่มไม้เลื้อยลดความแข็งแกร่งและความร้อนบริเวณริมเขื่อน สร้างทางเท้าบริเวณที่ไม่มีแนวทางเท้าเชื่อมข้างใดข้างหนึ่ง (ภาพที่ 9)

ภาพที่ 9 รูปตัดและภาพแสดงแนวคิดการพัฒนาพื้นที่ริมคลองรูปแบบที่ 1

2. การพัฒนาพื้นที่ริมคลองรูปแบบที่ 2 การพัฒนาเพื่อเชื่อมต่อสิ่งแวดล้อมบริเวณที่ไม่มีโครงสร้างเดิม คลองที่ยังไม่มีผนังคอนกรีตมีความยืดหยุ่นและเป็นธรรมชาติ ควรรักษาสิ่งแวดล้อมและเพิ่มไม้ยืนต้น

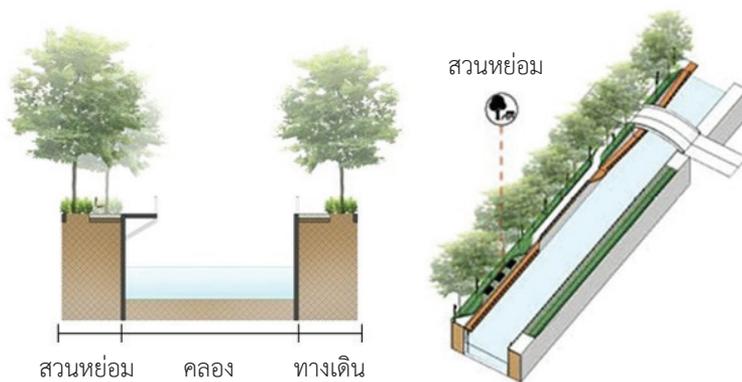
ในบริเวณที่ทำได้ เพิ่มไม้ชายน้ำเพื่อรักษาตลิ่ง กรองน้ำและเพิ่มที่อยู่สัตว์น้ำ เพิ่มทางเท้าด้านใดด้านหนึ่งเพื่อเชื่อมต่อโครงข่าย (ภาพที่ 10)

ภาพที่ 10 รูปตัดและภาพแสดงแนวคิดการพัฒนาพื้นที่ริมคลองรูปแบบที่ 2

3. การพัฒนาพื้นที่ริมคลองรูปแบบที่ 3 การพัฒนาเพื่อการนันทนาการบริเวณที่มีโครงสร้างเดิม เนื่องจากคลองบางเส้นมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเป็นศักยภาพเพื่อการพัฒนากิจกรรม

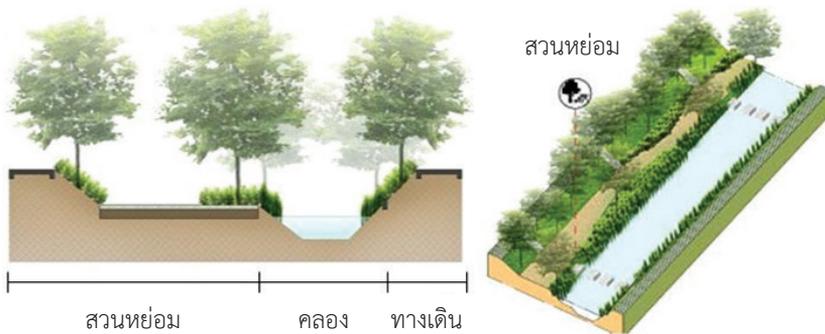
นันทนาการ ควรมีการพัฒนาพื้นที่กิจกรรมตามศักยภาพแต่ต้องศึกษารายละเอียดแต่ละพื้นที่เพื่อพัฒนาให้เหมาะสมตามพื้นที่ (ภาพที่ 11)

ภาพที่ 11 รูปตัดและภาพแสดงแนวคิดการพัฒนาพื้นที่ริมคลองรูปแบบที่ 3

4. การพัฒนาพื้นที่ริมคลองรูปแบบที่ 4 การพัฒนาเพื่อการนันทนาการบริเวณที่ไม่มีโครงสร้างเดิม คลองที่ยังไม่มีผนังคอนกรีตมีความยืดหยุ่นและเป็นธรรมชาติ ควรรักษาสิ่งแวดล้อมและเพิ่มไม้ยืนต้น

ในบริเวณที่ทำได้แม้ในบริเวณพัฒนาพื้นที่กิจกรรมอาจมีศาลาตามความจำเป็น เสริมทางเดินให้ประชาชนเข้าใช้พื้นที่ได้ (ภาพที่ 12)

ภาพที่ 12 รูปตัดและภาพแสดงแนวคิดการพัฒนาพื้นที่ริมคลองรูปแบบที่ 4

จากแผนพัฒนาทั้ง 3 ส่วน นำมาสู่ผังแม่บทโครงข่ายพื้นที่สีเขียวในเขตกรุงเทพมหานคร ตามภาพ (ภาพที่ 13) ที่

แสดงให้เห็นการเชื่อมต่อพื้นที่โล่งทั้ง 3 ประเภทที่เชื่อมโยงเป็นโครงข่ายทั่วกรุงเทพมหานคร

ภาพที่ 13 ผังแม่บทโครงข่ายพื้นที่สีเขียวในเขตกรุงเทพมหานคร

ปัญหาการบังคับใช้และนำแผนไปสู่การปฏิบัติใช้

จากการศึกษาพบว่าปัญหาที่ทำให้แผนการพัฒนาพื้นที่สีเขียวที่ผ่านมาไม่สามารถนำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม มีสาเหตุมาจากประเด็น ดังนี้

1. ระบบการบริหารจัดการไม่เป็นเอกภาพ มีความทับซ้อนในหลายหน่วยงานและมีความเห็นที่ไม่ตรงกันในการจัดการบริหารพื้นที่สีเขียว
2. การพัฒนาขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ทำให้การระดมทุนที่ภาครัฐอย่างเดียว
3. พื้นที่เมืองมีมูลค่าสูง ส่งผลต่อการได้มาซึ่งพื้นที่เพื่อประโยชน์สาธารณะ

ซึ่งมีข้อเสนอแนะสำหรับการบริหารจัดการเพื่อให้นำผังไปสู่การปฏิบัติใช้ ดังนี้

รูปแบบการบริหารจัดการและแนวทางการดำเนินการของกรุงเทพมหานคร

การขับเคลื่อนผลักดันให้เกิดโครงข่ายพื้นที่สีเขียวในกรุงเทพมหานครมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน ทั้งราชการส่วนกลาง ส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ซึ่งต้องเน้นการประสานงานและความเข้าใจและความร่วมมือระหว่างแต่ละหน่วยงาน ให้ดำเนินการไปในแนวทางเดียวกัน และมีการติดตามบังคับใช้กฎหมายที่บังคับใช้แล้วและตรวจสอบอย่างต่อเนื่อง ไม่มีการละเมิดข้อบังคับหลังจากผ่านการตรวจสอบเมื่อเริ่มดำเนินโครงการไปแล้ว

ผังแม่บทโครงข่ายพื้นที่สีเขียวในเขตกรุงเทพมหานครเป็นแผนการพัฒนาพื้นที่สีเขียวซึ่งเป็นระบบโครงสร้างพื้นฐานของเมืองที่ยังไม่มีหน่วยงานใดรับผิดชอบโดยตรง ปัจจุบันมี 5 หน่วยงานหลัก คือ สำนักผังเมือง สำนักสิ่งแวดล้อม สำนักการโยธา สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล และสำนักงานเขต ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาและดูแลรักษา

พื้นที่สีเขียวที่ได้ดำเนินการแล้ว การอาศัยความร่วมมือจากหลายหน่วยงานควรมีผู้กำกับดูแลหลักที่จะสามารถผลักดันโครงการไปได้อย่างเป็นระบบ เช่น รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร หรือคณะกรรมการร่วมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การลดภาระการบริหารจัดการของภาครัฐและการนำภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วม

พื้นที่สีเขียวต้องการการดูแลรักษาซึ่งเป็นภาระด้านเงินทุนและแรงงาน เมื่อพัฒนาพื้นที่สีเขียวขึ้นมาในรูปแบบใดก็ตามจะต้องมีผู้ดูแลให้บริการประชาชนได้ การพัฒนาพื้นที่สีเขียวขึ้นใหม่เสนอให้พิจารณารูปแบบการจัดการดูแลออกเป็น 4 รูปแบบหลักตามลักษณะพื้นที่และความเหมาะสม ได้แก่

1. ภาครัฐลงทุนและบริหารจัดการ มีหน่วยงานหลักรับผิดชอบ เช่น กรุงเทพมหานครหรือหน่วยงานรัฐ
2. ภาครัฐลงทุนและบริหารจัดการโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นรูปแบบที่กรุงเทพมหานครควรส่งเสริม กรุงเทพมหานครควรปรับรูปแบบการทำงาน มาเป็นผู้จัดหาพื้นที่และตัวกลางในการส่งเสริมให้เกิดการรวมตัวของชุมชนให้ประชาชนและกลุ่มองค์กรในพื้นที่เป็นผู้ออกแบบหรือจัดหาผู้ออกแบบ
3. ภาครัฐร่วมกับเอกชนลงทุนและบริหารจัดการ ในพื้นที่ที่ขาดแคลนพื้นที่สีเขียวสาธารณะ แต่มีความต้องการพื้นที่สีเขียวมาก โดยการลงนามในสัญญาการพัฒนาพื้นที่สีเขียวร่วมกัน และกำหนดเงื่อนไขต่างๆ ในการลงทุนและบริหารจัดการพื้นที่สีเขียวที่ชัดเจน
4. ภาคเอกชนลงทุนและบริหารจัดการ ที่ดินที่พัฒนาอยู่ในพื้นที่ของเอกชน

มาตรการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

การขอรับบริจาคหรือระดมทุนจากหน่วยงาน องค์กรและ ผู้สนใจ ในการสนับสนุนค่าใช้จ่าย วัสดุ อุปกรณ์ กำลังคน เพื่อพัฒนาพื้นที่สีเขียว ตัวอย่างเช่น ขอความร่วมมือ บริษัทเอกชนให้สนับสนุนค่าใช้จ่ายในการออกแบบและ พัฒนาพื้นที่สีเขียวในพื้นที่เขต CBD (Central Business District) และให้การตอบแทนในลักษณะการประชาสัมพันธ์ ยกย่ององค์กรและผู้ประกอบการที่มีผลงานด้านการจัดการพื้นที่สีเขียวดีเด่น โดยออกประกาศให้สังคม รับทราบ หรือ จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ในพื้นที่ที่หน่วยงานนั้นๆ มีส่วนร่วมในการพัฒนา

การพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเขตชุมชน โดยจัดประชุมให้ ชุมชนเป็นผู้เสนอแนวคิดการพัฒนา พื้นที่ที่มีความเป็นไปได้ ในการพัฒนาและแนวทางการดูแลพื้นที่สีเขียวที่จะพัฒนาขึ้นในพื้นที่สาธารณะบริเวณชุมชน กรุงเทพมหานคร โดย สำนักงานสวนสาธารณะ สำนักสิ่งแวดล้อม พิจารณาและปรับปรุงแนวคิดร่วมกับชุมชนให้เหมาะสม สามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นผู้ดำเนินการพัฒนา และทำแผนร่วมดูแลพื้นที่ร่วมกับชุมชน

ข้อเสนอแนะมาตรการทางผังเมืองและ แนวทางการได้มาซึ่งพื้นที่สีเขียว

เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามแนวทางที่วางไว้ กรุงเทพมหานครสามารถใช้มาตรการทางผังเมืองให้เกิดผล ต่างๆ หรือเกิดการขึ้นนำให้การพัฒนาของเอกชนเป็นไป ในแนวทางที่เหมาะสมได้ทั้งที่เป็นมาตรการส่งเสริม และมาตรการควบคุมผ่าน 1) การวางผังพื้นที่สีเขียวใน ผังเมืองรวม 2) การวาง จัดทำ และการใช้บังคับผังเมือง รวม 3) การวาง จัดทำ และการใช้บังคับผังเมืองเฉพาะ

มาตรการเพิ่มพื้นที่สีเขียวประเภทสวนสา- ธารณะ สามารถทำได้ทั้งโดยการขอใช้พื้นที่หน่วยงาน รัฐเพื่อพัฒนาสวนสาธารณะ โดยกรุงเทพมหานครอาจ เป็นผู้เข้าดำเนินการพัฒนาพื้นที่และให้หน่วยงานเจ้าของ พื้นที่เป็นผู้ดูแลหรือทำการตกลงกันภายในขอบเขต

กฎหมายของหน่วยงานเจ้าของพื้นที่ และโดยการได้มาซึ่ง ที่ดินเอกชนเพื่อพัฒนาสวนสาธารณะซึ่งจะเป็นการขอซื้อ ที่ดิน เข้าใช้ที่ดิน หรือการให้ได้มาโดยการจัดรูปที่ดิน

มาตรการการเพิ่มพื้นที่สีเขียวริมถนนและริม คลอง

กรุงเทพมหานครได้ออกข้อกำหนดเกี่ยวกับระยะ ถอยร่นไว้ในผังเมืองรวมแล้วแต่ติดปัญหาการนำมาบังคับ ใช้ เนื่องจากข้อกำหนดที่ออกมายังไม่มีความยืดหยุ่นรองรับ ทำให้ข้อกำหนดตามผังเมืองไม่มีการบังคับใช้ กรุงเทพมหานคร ต้องดำเนินการควบคุมให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติการ ผังเมือง เพื่อให้เกิดพื้นที่สีเขียวตามวัตถุประสงค์ของ กฎหมาย ซึ่งกรุงเทพมหานครสามารถออกข้อกำหนดเพิ่ม เต็ม ให้มีการส่งแบบแสดงการปลูกต้นไม้ประกอบในการ ยื่นแบบขออนุญาตก่อสร้างอาคาร ให้มีการยื่นแบบการ ปลูกต้นไม้ในระยะถอยร่นเพื่อการตรวจสอบ และออกข้อ กำหนดเพื่อการตรวจสอบติดตามผลการปลูกต้นไม้ ตรงตามแบบที่ยื่นขออนุญาตไว้จริง เป็นแนวทางที่ กรุงเทพมหานครสามารถดำเนินการได้โดยการออก ประกาศเพิ่มเติม หรือระบุเพิ่มในแผนผังแสดงที่โล่งและ รายการประกอบแผนผังแสดงที่โล่งของกฎกระทรวง ให้ ใช้บังคับผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร ฉบับต่อไป

มาตรการรักษาพื้นที่สีเขียวที่มีอยู่เดิม กรุงเทพมหานครมีพื้นที่สีเขียวเดิมอยู่เป็นจำนวนมากในรูปพื้นที่ เกษตรกรรม พื้นที่สีเขียวในหน่วยงานรัฐและพื้นที่สีเขียว ของเอกชน ทั้งนี้ควรมีการอนุรักษ์พื้นที่ดังกล่าวให้มีความ ยั่งยืนเพื่อเป็นการรักษาสภาพแวดล้อมที่ดีของเมือง

บทสรุป

จากการศึกษาพื้นที่กรุงเทพมหานครพบว่าพื้นที่และ ระบบโครงสร้างพื้นฐานของกรุงเทพมหานครทำให้การ พัฒนาโครงข่ายสีเขียวควรประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ หลัก คือ พื้นที่สีเขียว ถนน และ คลองของกรุงเทพมหานคร ตามผังแม่บทที่ได้นำเสนอไป โดยผังโครงข่ายพื้นที่สีเขียว ที่นำเสนอนี้ จะเพิ่มพื้นที่โครงข่ายถนนและคลองสีเขียว ขึ้นอีกหนึ่งเท่าตัว และเน้นยุทธศาสตร์การเพิ่มพื้นที่สีเขียว

ที่ส่งเสริมความร่วมมือจากภาคประชาชน ภาคเอกชนและรัฐวิสาหกิจเพิ่มมากยิ่งขึ้น

การศึกษาเพื่อพัฒนาโครงข่ายพื้นที่สีเขียวมีความจำเป็นเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาข้อมูลทางกายภาพ สังคม เทคโนโลยีสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ กฎหมาย การบริหาร การจัดการ เพื่อให้เกิดแผนพัฒนาที่มีความเป็นไปได้ในการนำไปดำเนินการ และจัดให้ประชาชน ภาคเอกชน บุคลากรจากหน่วยงานภาครัฐต่างๆ มีส่วนร่วมในการพัฒนาและดูแลโครงการเพื่อให้เกิดความร่วมมือตั้งแต่เริ่มโครงการและสามารถปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมสนองต่อความต้องการของทุกภาคส่วน การเพิ่มพื้นที่สีเขียวจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนไปพร้อมๆ กัน และในการทำแผนพัฒนาโดยมีการวิเคราะห์ศักยภาพและสร้างลำดับความสำคัญในการพัฒนาน่าจะสอดคล้องต่อการกำหนดแผนยุทธศาสตร์ การพัฒนาตามระยะเวลาและงบประมาณ นอกจากนี้ยังคาดหวังว่า ถ้ากรุงเทพมหานครสามารถดำเนินการตามแผนแม่บทนี้ได้จะนำมาซึ่งเมืองที่น่าอยู่ สภาวะแวดล้อมที่ดีขึ้น ที่จะนำไปสู่สุขภาวะที่ดีขึ้นของประชาชนในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร

บรรณานุกรม

“กฎกระทรวงให้บังคับผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2556” (2556, ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 130 ตอนที่ 41 ก.

ปุลยณัฐ รุธิรโก. “ความยั่งยืนในการจัดการพื้นที่สีเขียวในเขตเมือง”. *วารสารสุทธิปริทัศน์* 27, 84 (ตุลาคม-ธันวาคม 2556), 60. สืบค้น 14 กุมภาพันธ์ 2559. <http://www.dpu.ac.th/dpurc/journal-read-32>.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. *“การคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2553-2583”*. สืบค้น 14 กุมภาพันธ์ 2559. <http://social.nesdb.go.th/social/Portals/0/Documents/%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%84%E0%B8%B2%E0%B8%94%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%A1%E0%B8%B2%E0%B8%93%20e-book.pdf>.

สำนักสิ่งแวดล้อม และสำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล (กรุงเทพมหานคร). *“พื้นที่สีเขียวเพื่อสภาพแวดล้อมที่ดีของกทม. แสดงจำนวนพื้นที่สวนสาธารณะปัจจุบันของกรุงเทพมหานคร 7 ประเภท.”* สืบค้น 14 กุมภาพันธ์ 2559. http://203.155.220.118/green-parks-admin/reports/report8.php?park_year=2558.

_____. “พื้นที่สีเขียวเพื่อสภาพแวดล้อมที่ดีของกทม. แสดงจำนวนพื้นที่สีเขียว 9 ประเภท (กรุงเทพมหานคร)”. สืบค้น 14 กุมภาพันธ์ 2559. http://203.155.220.118/green-parks-admin/reports/report17.php?park_year=2558.

_____. *“รายงานสวนสาธารณะหลักของกรุงเทพมหานคร.”* สืบค้น 14 กุมภาพันธ์ 2559. http://203.155.220.118/green-parks-admin/report_year/parks/print5401_new.php.

Baltimore Ecosystem Study. “*Urban Ecology.*”

Accessed January 7, 2016. <http://besurban-lexicon.blogspot.com/2013/03/urban-ecology.html>.

Emerald Necklace Conservancy. “*Frederick Law*

Olmsted.” Accessed February 14, 2016. <http://www.emeraldnecklace.org/park-overview/frederick-law-olmsted/>.

Environmental Protection Agency. “*What is Green*

Infrastructure?” Accessed January 7, 2016. <https://www.epa.gov/green-infrastructure/what-green-infrastructure>. 7.

“*Good Practices for Urban Greening.*” Accessed

February 14, 2016. <http://www.iadb.org/document.cfm?id=1441395>.

Urban Ecology Australia Inc. “*What is an Ecocity.*”

Accessed December 12, 2015. <http://www.urbanecology.org.au/eco-cities/what-is-an-ecocity/>.